

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сотнікова Юлія

К.е.н., доцент

Яцушкевич Мирослава

студентка

Кафедра соціальної економіки

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
Україна

Ринок праці є однією з найважливіших сфер соціально-економічного розвитку будь-якої країни. Його стабільне функціонування визначає рівень зайнятості населення, доходи домогосподарств, рівень бідності, а також соціальну стабільність у державі. В умовах трансформаційної економіки та особливо у період воєнних дій, питання державного регулювання ринку праці набуває особливої актуальності.

Україна стикається з унікальними викликами на ринку праці: міграційні процеси, безробіття, недостатній рівень професійної підготовки, невідповідність між попитом і пропозицією робочої сили, а також руйнівні наслідки війни. У зв'язку з цим, роль держави як регулятора стає критично важливою.

Державне регулювання ринку праці – це система заходів, що здійснюються органами державної влади з метою забезпечення ефективного функціонування ринку праці, зменшення рівня безробіття, підвищення продуктивності праці та забезпечення соціального захисту населення.

Основні цілі державного регулювання:

- досягнення повної, продуктивної та вільно обраної зайнятості;
- забезпечення гідного рівня життя через достойну оплату праці;
- адаптація робочої сили до змін у структурі економіки;
- забезпечення соціального діалогу між працівниками, роботодавцями та державою;
- створення умов для розвитку людського капіталу.

Інституційне середовище державного регулювання ринку праці включає нормативні акти та органи, що відповідають за реалізацію політики у сфері зайнятості.

Серед основних нормативних актів, які регламентують основні засади державного регулювання ринку праці, можна виділити Конституцію України, яка гарантує право на працю, гідні умови праці та соціальний захист у разі безробіття [1]; Кодекс законів про працю України (КЗпП) [2]; Закон України "Про зайнятість населення" [3]; Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" [4]; Бюджетний та Податковий кодекси в частині фінансування програм сприяння зайнятості; міжнародні акти (Конвенції МОП, Угода про асоціацію з ЄС тощо).

Основним нормативним актом, який регламентує діяльність суб'єктів на ринку праці, є Закон України «Про зайнятість». Стаття 15 закону України «про зайнятість населення» [3] No 5067-vI від 07.05.2012 року визначає принципи державної політики зайнятості (табл. 1). Ці принципи складають фундамент для розроблення та реалізації ефективної державної політики зайнятості в Україні.

Таблиця 1

Принципи державної політики зайнятості на основі Закону України «Про зайнятість населення»

№	Принцип	Характеристика
1	Пріоритетність повної, продуктивної та вільно обраної зайнятості	Спрямована на забезпечення громадян повним доступом до робочих місць, забезпечення продуктивного зайняття та можливості вільного вибору професійної діяльності. ця засада підтримується шляхом активної соціально-економічної політики держави
2	Відповідальність держави за формування та реалізацію політики зайнятості	Закріплює обов'язок держави створювати та реалізовувати ефективні заходи у сфері зайнятості населення, забезпечуючи відповідну координацію та планування
3	Забезпечення рівних можливостей в реалізації конституційного права на працю	Гарантує надання однакових шансів всім громадянам у здійсненні конституційного права на працю незалежно від соціального, економічного чи іншого статусу
4	Сприяння ефективному використанню трудового потенціалу та соціальний захист від безробіття	Закріплює заходи, спрямовані на оптимальне використання робочої сили, а також на надання соціального захисту громадян від негативних наслідків безробіття

Принципи державної політики зайнятості в Україні формують стратегічну основу для регулювання ринку праці та забезпечення соціального захисту населення. Вони мають комплексний характер і відображають прагнення до досягнення соціальної справедливості, економічної ефективності та людського розвитку.

1. Пріоритетність повної, продуктивної та вільно обраної зайнятості підкреслює спрямованість політики на забезпечення кожного громадянина роботою, яка відповідає його здібностям і бажанням, що є основою для реалізації людського потенціалу.

2. Відповідальність держави за політику зайнятості закріплює активну роль органів влади у формуванні та реалізації програм підтримки, розвитку інфраструктури ринку праці, планування заходів з працевлаштування.

3. Забезпечення рівних можливостей гарантує недискримінаційний підхід до всіх категорій населення, зокрема вразливих груп (жінки, молодь, особи з інвалідністю тощо), сприяючи соціальній інтеграції.

4. Сприяння ефективному використанню трудового потенціалу та соціальний захист від безробіття вказує на поєднання активних та пасивних заходів політики — від стимулювання зайнятості до підтримки безробітних.

Загалом, ці принципи спрямовані на побудову справедливого, гнучкого та стійкого ринку праці, здатного адаптуватися до сучасних викликів, зокрема в умовах війни, економічної трансформації та цифровізації.

Крім нормативного забезпечення, до інституційного середовища ринку праці належать органи, які відбувають за реалізацію політики держави у сфері зайнятості. До них можна віднести:

Міністерство економіки України – формує державну політику у сфері зайнятості та трудових відносин;

державна служба зайнятості – реалізує політику у сфері сприяння зайнятості, надає послуги безробітним;

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття – фінансує виплати та програми перекваліфікації;

державна інспекція праці – здійснює контроль за дотриманням трудового законодавства;

органи місцевого самоврядування – координують місцеві програми зайнятості.

Схематично процес державного регулювання ринку праці можна представити наступним чином (рис. 1).

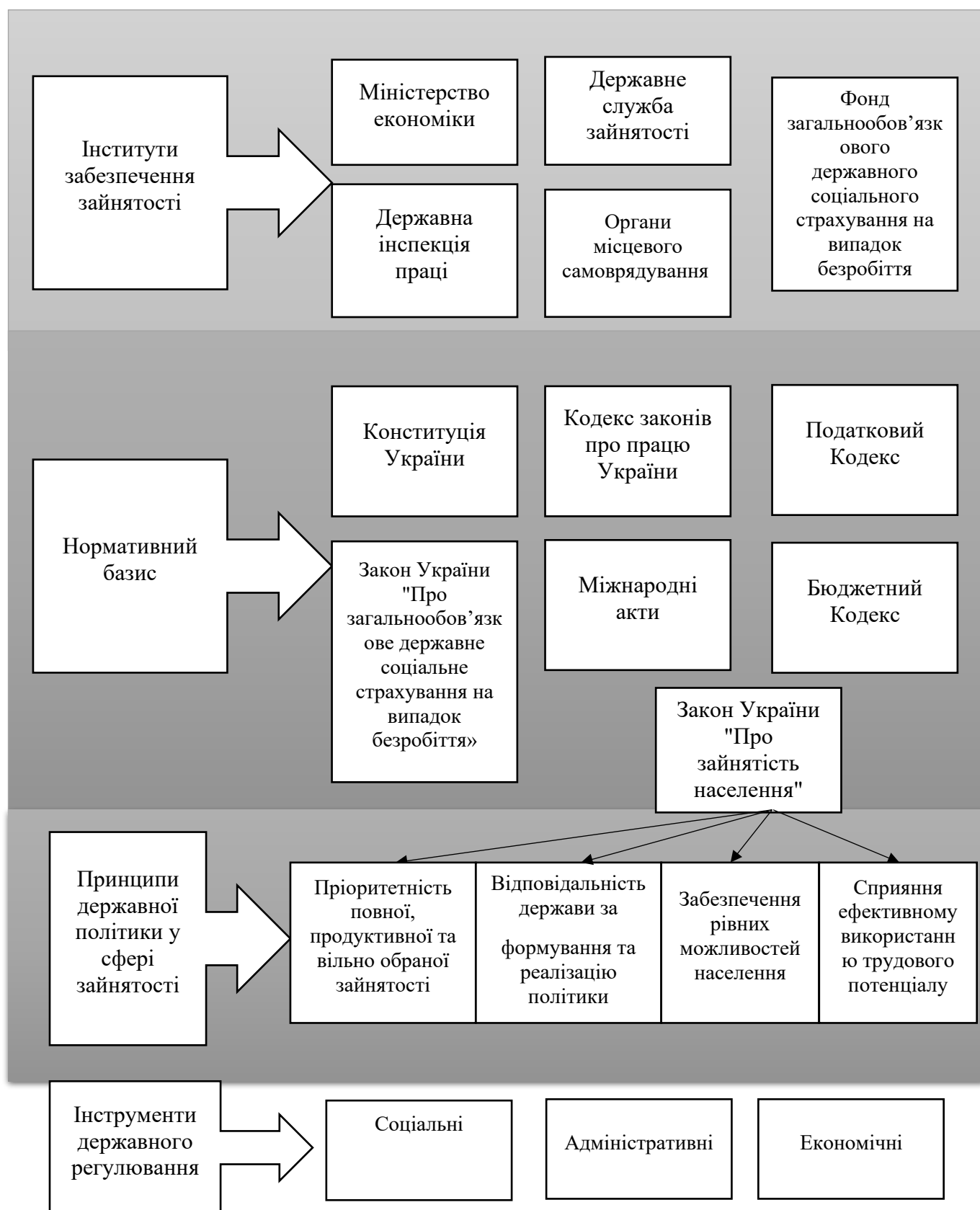

Рис. 1.4. Інституційне середовище державного регулювання ринку праці

Держава використовує широкий спектр інструментів:

Адміністративні:

- встановлення мінімальної заробітної плати;
- регулювання робочого часу та умов праці;
- ліцензування професійної діяльності.

Економічні:

- податкові пільги для роботодавців, які створюють нові робочі місця;
- державні дотації на створення робочих місць;
- фінансування центрів зайнятості.

Соціальні:

- підтримка безробітних через виплати допомоги;
- програми перепідготовки та перекваліфікації;
- розвиток професійно-технічної освіти.

Таким чином, ринок праці пристосовується до змін в навколишньому середовищі, в тому числі і в Україні. Упродовж останніх років система державного регулювання ринку праці в Україні зазнала суттєвих змін, зумовлених як внутрішніми економічними трансформаціями, так і зовнішніми чинниками — збройною агресією РФ, демографічною кризою, міграційними процесами та цифровізацією суспільства. У відповідь на ці виклики держава адаптує політику зайнятості, враховуючи нові соціально-економічні реалії та пріоритети.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (Дата звернення 10.02.2025 р.)
2. Кодекс законів про працю. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (Дата звернення 10.02.2025 р.)
3. Закон України «Про зайнятість населення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (Дата звернення 10.02.2025 р.)
4. Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text> (Дата звернення 10.02.2025 р.)